

ויש סוברים שאין הדבר פסוק בכל מקום שהלכה כרבה [ומה שציינו רק שלשה דינים שהלכה כרב יוסף — זהו רק במסכתנו]. ע"ע: יד מלאכי תקצו. וע' מנחת חינוך לב — 'מוסך השבת' זריעה ב; חזו"א או"ח קית, ג).

קפ. האם הבן יורש את אמו בקבר, להנחיל נכסיה ליורשיו? וכן הבעל את אשתו?

- אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחים מן האב, כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר.
- א. רשב"ם כתב שסברא היא, כיון שמת הבן פקע כחו בירושת אמו. ואילו התוס' הביאו הדרשה דלהלן (קנט:): שהוקש לבעל. וכשהבעל מת אינו יורשה להנחיל לאחריהם, כשם שאין הבעל יורש את אשתו שמתה קודם למורישיה.
- ב. תינוק בן יומו יורש את אמו אפילו מת מיד אחר כך (עפ"י גדה מד). ונחלקו הרמב"ם והראב"ד (נחלות א, ג) האם דין זה אמור גם כשלא כלו לו חדשיו, כי גם הנפל יורש כדי להוריש, אם לאו (ע"ש במגיד משנה). ויש אומרים דוקא בספק נפל פסק הרמב"ם שירש מספק, לפי שהנכסים בחזקת האב עומדים והבן כרעא דאביו (ע' בשו"ת הרדב"ז ח"ב תתלא). ובפסקי ריא"ז (א, י) פסק דוקא בכלו חדשיו. וע"ע להלן קמא-קמב).
- ג. יש מי שכתב שהבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאביו. רק להנחיל לאחים אמרו שאינו יורש (ע' באגרות שבשו"ת הרשב"א ח"ב כה-ל). ואילו הרשב"א (שם בס' לא) חולק על כך, שדין האב כדין האחים, לעולם אין הבן יורש אלא להנחיל ליוצאי ירכו בלבד. (וכן נקט הרשב"ש בתשובה (שיח) כדבר פשוט).
- והבעל לעולם אינו יורש את אשתו כשהוא בקבר, אף לא להנחיל לבניו (ראשונים).
- ד. מבואר בתורא"ש שלדעה האומרת שהאם יורשת את בנה, אותה ירושה שהאם קיבלה, כאשר מתה יורשה הבן בקבר להנחיל למשפחת אביו, שמכחו באה לה.
- ה. אף על פי שהבן אינו יורש את אמו בקבר להנחיל לאחים מן האב, האב יורש את בתו בקבר להנחיל לאחריהם, אפילו נכסים שבאו לה מאמה ואם אמה (כן האריך להוכיח הרשב"א בתשובה — ח"ב כז).

דפים קיד — קטו

קפא. האם האם יורשת את בניה?

לסתם משנתנו, אין האם יורשת את בניה (שמשפחת אם אינה קרויה משפחה (קט). ונאמר וכל בת ירשת נחלה — יורשת ואינה מורשת). ורבי יוחנן מסר בשם רבי יהודה ברבי שמעון (יש גורסים: רבי שמעון בר' יהודה. ע' תה"ד שנב) שהאם יורשת את בנה, כשם שהאב יורש את בנו (מטות) — הוקש מטה האם למטה האב).

- א. לפרשב"ם, לרבי יהודה בר"ש, האם יורשת כאשר האב אינו חי [אבל כשהי — הוא קודם, שמשפחת אב קרויה משפחה]. והתוס' מפרשים שאין האם יורשת אלא כשאין שאר אב, כגון שאין האב מישראל.
- ב. קיימא לן כסתם משנה, שאין האם יורשת את בניה [אפילו כשאין אב ואין לו שאר] (עפ"י רמב"ם נחלות א, ב; יד רמ"ה; פסקי הרי"ד; או"ז; תרומת הדשן שנב. וכן הביא מתוס' כתובות יא.). ויש מי שנסתפק שמא הלכה כרבי יהודה בר"ש (מהרי"ח).

ג. נראה שלרבי יהודה בר"ש, אפילו מתה האם בחיי הבן, יורשת את בנה בקבר להנחיל לקרוביה, ובלבד שאין קרובים לאב, כגון שהיה גר. (וכן נראה לשמוע מדברי התה"ד (שנב), ממה שהוכיח מתוס' כתובות (יא).) שהלכה כמתניתין).

דף קטו

קפב. א. מהם כללי סדר נחלות?

ב. מנין שנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן?

א. זה הכלל: כל הקודם בנחלה [ואיננו], יוצאי ירכו קודמים לאחרים. והאב קודם לכל יוצאי ירכו. הלכך איש כי ימות ובן אין לו, יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. וכן יוצאי ירכו של בת קודמים לאביו של מת, ואביו של מת קודם לאחי המת, והם קודמים ליוצאי ירכו. וכן הלאה. כלל זה אמור רק בירושת קורבה אבל בירושת הבעל, אין יוצאי ירכו זוכים כשהוא בקבר, כפי שנתבאר לעיל.

ב. דרשו מאיש כי ימות ובן אין לו — עיין עליו, שאם יש לו בן או בת או בנים לבניו ולבנותיו, הם קודמים לכל אדם. וכשם ש'מעיינים עליו' למטה, הוא הדין למעלה, שאם כלה זרעו לגמרי — יש להעביר הנחלה ליורשי האב למעלה, ומשם לעיין שוב למטה, לראות אם יש זרע לאותו יורש (עפ"י רשב"ם).

א. התוס' (קה: ד"ה יכול) פרשו שמשמוש למעלה נסמך על הכתוב בפרשה שאחי האב יורשים, שלכך הוצרך לכתוב זאת, להשמיענו שהנחלה עולה למעלה, לאבי האב, ומשם יורדת ליוצאי ירכו. ואילו מאין לו בלבד לא היינו שומעים נחלה ממשמשת למעלה. (וע' גם בעליות דרבנו יונה ובעה"מ. וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"ב כז). ועוד, מכך שכתוב 'אם אין אחים לאביו' — למדנו שזרעם קודם לאחי אבי אביו, הרי שמענו שהנחלה ממשמשת ועולה (עפ"י תורת חיים).

ב. כתב הרמב"ן (ק"ט:): שבנות צלפחד ידעו דין משמוש נחלה מסברא. ואפשר שזהו הטעם שלפ"ת ענה היתה בת הבן וירשה עם שאר אחי אביה — הרי שגם בבני נח קיים דין משמוש.

דפים קטו — קטז

קפג. א. מנין שאין הבת יורשת עם בת הבן?

ב. האם בית דין רשאים לתקן ולשנות סדרי נחלות הכתובים בתורה?

א. דרשו מאין לו שיוצאי ירכו של בן קודמים לאחרים, הלכך בת בנו קודמת לבתו. [ו'קל וחומר' שעשו צדוקים, ומה בת בנו הבאה מכח בנו תירשנו, בתו הבאה מכוח לא כל שכן — מופרך; מה לבת בנו שכן יפה כחה במקום האחים, שהיא נוטלת חלק עם כולם, כאילו היה אביה חי (וכן יש ללמוד זאת מן הכתוב כענה — לפירוש התוס'), תאמר בבתו שהורע כחה במקום אחים, שהרי הבן קודם לבת].

אמר רב הונא אמר רב: כל האומר תירש בת עם בת הבן [מ'קל וחומר' הנזכר (רשב"ם), או שרוצה לתקן לצורך שעה (כן פרשו התוס'), וכ"ה בתורי"ד וריטב"א ומאירי, ע"ש)] — אין שומעים לו, שאינו אלא מעשה צדוקים.